

Рецензия

от доц. д-р Елена Янакиева

за участие в конкурс за доцент в СУ „Кл. Охридски” по професионално направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки /Книгознание, библиотекознание, библиография – Потребители и ползване на библиотеките/, обявен в ДВ, бр. 24 от 16.03.2018 г.

Общо представяне за кандидата

В обявения конкурс участва гл.ас. д-р Ели Попова. Тя е завършила Държавния библиотекарски институт в София и Института за култура - Минск, Беларус /сега Университет за култура/. От 2011 до 2015 г. е докторант към Катедра „Библиотечно-информационни науки и културна политика” при СУ „Кл. Охридски” и след успешна защита на дисертация на тема „Кариерното развитие на библиотечния персонал в контекста на информационното общество” получава научната и образователна степен „доктор”. През периода 1999 – 2013 г. е преминала голям брой обучителни курсове и е участвала в специализирани семинари. Професионалното ѝ развитие е свързано с Регионална библиотека „Св. Минков” в Перник и библиотеката към НБУ; била е ръководител на Европейския документационен център и направление „Специални колекции” в Национална библиотека „Св.св. Кирил и Методий” и специалист „Обучения” по програма Глобални библиотеки - България. През периода 2010-2015 г. ръководи Изпълнителното бюро на Българската библиотечно-информационна асоциация /ББИА/. Работила е като участник, лектор и обучител по редица проекти. Била е член на УС на ББИА и на Постоянния комитет на ИФЛА, Секция „Правителствена информация и официални издания”. От 2015 г. е главен асистент в Катедра „Библиотечно-информационни науки и културна политика” при СУ „Кл. Охридски”. Ползва руски и английски езици.

Обща характеристика на представените трудове

За участие в конкурса са представени учебно помагало, монография и 16 статии. Е. Попова е преводач и на две статии. Според предоставената справка, броят на цитиранията на нейни публикации е 11.

Обща характеристика на преподавателската и научната дейност на кандидата

1. Учебно-преподавателска дейност

В „Катедра „Библиотечно-информационни науки и културна политика” Е. Попова преподава дисциплините „Потребители и ползване на библиотеките”- лекции и упражнения и „Теренна практика-2“; води упражнения по „Дигитализация на културното наследство”, „Въведение в дигитализацията” и „Краеведска библиография“.

2. Участие в научни и научно-приложни проекти

Е. Попова е ръководител на проекта „Оценка на информационната стойност на уеб сайтовете на регионалните библиотеки в България. Конструирание на препоръчителен модел на уеб сайт, отразяващ резултатите от дейността на регионалната библиотека” е проект на Катедра БИНКП, успешно реализиран в края на 2017 г. Събраните и систематизирани данни служат за установяване състоянието на уеб сайтовете на българските регионални библиотеки, както и за сравнителен анализ с практиката в някои европейските страни. На тази основа е разработен примерен модел на интернет страниците на регионална библиотека, който представя ефективността на обществените библиотеки във виртуалното пространство. Значението на резултатите се допълва от тяхната приложимост в учебния процес, както и от неговата устойчивост в няколко аспекта: създаване на подобни модели във всички библиотечни мрежи по видове библиотеки; изследване на постигнати резултати и по-висока ефективност на представянето от прилагането на такива модели.

3. Публикации

Представените за конкурса публикации открояват няколко тематични области - Потребители и ползване на библиотеките; Кариерно развитие на библиотечния персонал; Образованието по библиотечно-информационни науки; Дигитализация на културното наследство.

Потребители и ползване

Учебното помагало *Потребители и ползване на библиотеките* /в електронен вариант, предвижда се отпечатването му/ е предназначено за студентите от специалност „Библиотечно-информационни науки”, редовна и задочна форма на обучение. Съдържанието и обхватът на темите са апробирани в продължение на три години в курсовете по специалността. Помагалото представя в синтезиран вид основния материал за дисциплината, а упражненията, презентациите, дискусиите и допълнителната информация разширяват този материал. Според авторката, съдържанието се актуализира в съответствие с протичащите в библиотеките процеси, като се използват не само теоретични постановки, но и добри практики на наши и чужди библиотеки. Помагалото обхваща предговор, дванайсет теми, заключение, препоръчителна литература, използвана литература и речник на включените термини. Е. Попова посочва комплексния характер на дисциплината, но акцентира върху двата обекта – потребителите и ползването, като ги разглежда в контекста на видовата принадлежност на библиотеките. Обслужването разглежда като дейност, в която се съсредоточават резултатите от останалите библиотечни дейности, като пространство, в което се ползват създадените услуги и се реализира тяхната стойност. Това е определящо за ефективността, а обслужването според нея е „кулминация на библиотечната стойност”, създадена от организационните, технологични и човешки ресурси на библиотеката. Поради комплексния характер на тематиката, наред с тези въпроси в помагалото е проследено въздействието на редица социологически, икономически и др. изследвания върху потребителите и ползването на библиотечни услуги.

В първата тема Е. Попова представя много подробно *политиките за библиотеките и техните услуги*, застъпени в документи, манифести, декларации и др. на международни организации. Това представяне, придружено с много примери е важно, тъй като студентите от специалността трябва да познават тези документи. Тук бих препоръчала открояване на най-важните постановки /графично, с подточки или др./ с оглед целите на разработката. Представени са и националните политики и документи. Изяснено е обслужването в различните видове библиотеки - обществени, университетски, училищни и специални, като са коментирани документите, които го регламентират. *Библиотечното обслужване* е система от взаимосвързани библиотечни услуги, затова предметът, спецификата на библиотечната услуга, видовете библиотечни услуги /според Манифеста на ИФЛА/ЮНЕСКО за публичните библиотеки и българския Закон за обществените библиотеки/, са представени пълно във втората тема. Предвидените дискусии

за нов подход в осигуряването на услуги, съобразен с новото поколение ползватели, и за спецификата на услугите в различните видове библиотеки, целят да обогатят знанията на студентите и да провокират разсъжденията им. *Комуникациите в библиотеката, библиотечното обслужване и конфликтологията са предмет на третата тема.* Струва ми се, че принципна разлика между първите две понятия според представения текст няма, затова обособяването им в две подтеми се нуждае от допълнителна обосновка. Като част от проблема за общуването в библиотеката задълбочено са изяснени конфликтите в библиотеката и тяхното управление. *Четенето и читателите/потребителите* са обект на теми 4-7. Четенето се разглежда като пресечна област на различни научни дисциплини, но акцентът е върху четенето в библиотеките, а библиотечните документи са разгледани като предмет на читателската дейност и средство за работа на библиотекаря. Тук може би е необходимо по-задълбочено изясняване на задачите и съдържанието на работата с читателите. Вероятно знанията се разширяват чрез двете теми за дискусия и въпросите за самоподготовка. Четенето като психическа дейност е изяснено достатъчно подробно с оглед целите на помагалото. За основа е използвана чужда разработка, но осъвременена и с коментари на авторката. *Изучаването на потребителите* е сложен и все още недостатъчно проучен въпрос в специализираната литература, въпреки многобройните публикации. В помагалото те се разглеждат като обект на обслужването и като фактор за развитие на библиотеката. В теми 6 и 7 са изяснени принципите и методите на изучаване на потребителите и тяхната диференциация. *Технологията и организацията на библиотечното обслужване* се разгледани изчерпателно в тема 8. Преди да представи организацията на обслужването в библиотеките, Е. Попова изяснява подробно значението на двата термина – общо и спрямо приложението им в библиотеките, като се позовава на редица съвременни разработки. В следващите три теми изчерпателно са представени *индивидуалната, груповата и масовата работа с потребителите, популяризирането и рекламирането на библиотеките и услугите /цели на рекламата, рекламни дейности, значението на връзките с обществеността/, както и библиотечните програми.* Последната тема изяснява *библиотекаря като субект на обслужването.* Подробно са разработени въпросите за променящата се роля на библиотекарите, професионалната им подготовка, развитието на персонала, изграждането на

организационна култура и поведение на библиотечния персонал. Представената в края на помагалото „Схема за анализ на работата на библиотеката с потребителите” дава конкретни насоки за последователното проучване на работата с потребителите и в известна степен обобщава съдържанието на дисциплината. Със сигурност изготвеният речник на термините ще бъде полезен за студентите.

Сред най-важните положителни черти на помагалото бих посочила:

Съвременен подход към проблема – библиотеката, наред с останалите си функции, е място за услуги, от качеството на които зависи нейната ефективност. Основните усилия на библиотекарите се насочват към проучване потребностите на потребителите и възможностите за тяхното удовлетворяване чрез обмисляне и организиране на нови услуги, към създаване на комфортна среда за локалните и дистанционни потребители, към прилагане на нови инструменти за привличане на потребителите. За целите на разработката всички тези въпроси са разгледани в достатъчна пълнота.

- Използване на изследвания от други научни области, поради комплексния характер на дисциплината.
- Съобразяване с хорариума на дисциплината и коректно разграничаване от тематиката на други учебни дисциплини
- Логична последователност на темите, с открояване на няколко фокуса – услуги; четене; потребители; комуникация; организация; реклама, библиотекарят като субект на обслужването.
- Представяне спецификата на библиотечното обслужване според видовата принадлежност на библиотеките
- Внимателно обмислени теми за упражненията и дискусиите
- Много допълнителна литература /препоръчителна и използвана/
- Много примери на добри практики

Потребителите и ползването са предмет и на няколко статии. В *Социалната значимост на обществената библиотека през призмата на съвременните пространства за межкултурен диалог* Е. Попова разглежда възможностите на съвременната библиотека да създава условия за активен диалог между отделните личности, между представителите на различни поколения, общности и групи, между хората от различни

култури, между библиотечните общности. Представени са примери на библиотечни политики и добри практики. Статията е публикувана и на английски език /*The role of the public library in the modern interpersonal and intergroup intercultural dialogue. In: Реторика и комуникация=Rhetoric and Communication: Електронно научно списание [онлайн].* Публикацията *Нови подходи за присъствието на българските регионални библиотеки във виртуалното пространство. (Изследване на Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“ (БИНКП) на СУ на тема „Оценка на информационната стойност на уеб сайтовете на регионалните библиотеки (РБ) в България. Конструирание на препоръчителен модел на уеб сайт, отразяващ резултатите от дейността на регионалната библиотека.“)* обобщава резултатите от проект на Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“. Темата е актуална, тъй като в изследванията през последните години липсват нови данни за резултатите от библиотечната дейност, а това е важно за определяне на характеристиката им в променените условия. Тя е и в съзвучие с европейски документи за културните и информационните политики на европейските обществени библиотеки. Регионалните библиотеки са разгледани като модерни организации, които имат нужда от повече видимост, а инструмент за това са техните уеб сайтовете (интернет страници). В рамките на проекта е проучено състоянието на интернет страниците на регионалните библиотеки у нас по система от показатели, представени в матрица. Обхванати са и интернет страниците на 12 обществени библиотеки в Европа по аналогичните показатели. На базата на получените резултати и изводите от направените сравнения е разработен примерен модел на интернет страниците на РБ.

Статията е публикувана и на английски език в електронното научно списание „Реторика и комуникация“.

Във връзка със същия проект е и публикацията *Изследване представянето на ефективността на обществените библиотеки във виртуалното пространство. Услугите, достъпът и възможностите за комуникация с потребителите, представени на уебсайтовете на обществените библиотеки /в съавт./*. Акцентът е върху представянето на информацията за услуги, достъп и възможностите за комуникация между потребителите и библиотекарите от регионалните библиотеки на и чрез техните уеб сайтове. Направен е обстоен преглед на предварително подбрани рубрики и подрубрики от интернет

страниците. На основата на направените количествени и съдържателни анализи на събраните данни, както и на сравненията с добрата практика на европейски обществени библиотеки, са представени изводи и препоръки за подобряване присъствието на регионалните библиотеки в интернет пространството и представянето на тяхната ефективност чрез уеб сайтовете им.

Статията *Информационната култура в контекста на професионалните компетентности на съвременния библиотекар* изяснява термините, тяхното съвременно звучене и мястото им в новите компетентности, които съдържа картата на знанията и уменията на библиотечните специалисти. Информационната култура е условие за ползване на библиотечните ресурси. В съвременните програми и услуги на библиотеката се предлага обучение по информационна грамотност и поэтапно формиране на информационна култура като необходим елемент от личностното развитие днес.

Нови възможности пред библиотеките предлага статията *Аспектите на свободата в контекста на библиотеката*. Свободата на достъпа и свободата на избора при изграждането на личността, които осигурява библиотеката, са ключови за утвърждаването на многоаспектната им взаимовръзка. Връзките между библиотеката и свободата са потърсени в изчерпателното представяне на свободата като съдържание в ресурсите на съвременната библиотека, в разнообразието от видове документи, в многобройните формати и жанрове на източниците в библиотечните колекции.

Публикацията *Уеб сайтът на съвременната обществена библиотека – ново качество в комуникацията с потребителите (по примера на три регионални библиотеки в България)* представя уеб сайтовете на три регионални библиотеки в градове с различно по големина население, които се оценяват като развити в еднаква степен и в трите библиотеки. Анализът установява, че съвременните средства за комуникации повишават качеството на общуването в библиотеките както от гледна точка на използването на техните ресурси, така и от гледна точка на активността на потребителите и създават условия за тяхното развитие.

Кариерно развитие на библиотечния персонал. Управление на персонала

Монографията *Кариерно развитие на библиотечния персонал в контекста на информационното общество. Част 1. Проучвания*

2012-2015 доразвива изследванията на авторката, направени в нейния дисертационен труд. Включва проучвания за кариерното развитие на персонала в българските библиотеки, проведени сред три групи респонденти, избрани на случаен принцип – студенти от университетите, които провеждат обучение по библиотечно-информационни специалности; библиотечни специалисти от различни видове библиотеки; експерти – мениджъри на библиотеки. Книгата има увод, три глави, обособени според изследването на трите посочени групи, заключение. Резултатите са онагледени в много голям брой таблици и фигури. Избраната тематика е актуална, тъй като трансформациите в българските библиотеки са съществени, а успехът на всички библиотечни дейности зависи в много голяма степен от кадровото осигуряване. Това е неизследвано поле в библиотечната наука, което изисква съвременен подход и нова оценка. Изследването е постигнало успешно поставената цел – да установи доколко овладяването на нови знания и компетентности на библиотечния персонал, предизвикани от промените в информационната среда, се отразява на кариерното развитие. Резултатите и изводите от проучванията се предшествани от изследвания на факторите, оказващи влияние върху вътрешната и външна среда за библиотеките. Избраната методология е подходяща за проучванията, а изводите след всяка глава – логично изведени от резултатите. Получените резултати доказват и насочват вниманието към тревожната картина на кариерното развитие в българските библиотеки и липсата на разбиране за него като фактор на промяната. Това е и най-сериозният принос на монографията.

В статията *Някои аспекти в развитието на библиотечния персонал в контекста на променящата се библиотечна професия и библиотека през последните две десетилетия* авторката аргументира необходимостта от умения на библиотечните специалисти да установяват информационните потребности, да променят нагласите на ползвателите и да адаптират своята професионална подготовка към тях. Проучен е опитът на редица европейски страни, Австралия, САЩ и Канада, както и български публикации, които представят опита на библиотеките да попълнят капацитета на кадрите си с необходимите знания и умения в условията на информационното общество. Изяснено е мястото на продължаващата професионална квалификация в надграждането на съвременни компетенции и в програмите за развитие на персонала.

Представени са част от резултатите от направено анкетно проучване в българските библиотеки сред 133 библиотечни специалисти, работещи в различни по вид библиотеки в периода 2012-2015 г. Чрез анализ на отговорите е оценена ефективността на проведените обучения и са идентифицирани слабите страни на библиотечния мениджмънт и на отговорните служители за професионалната квалификация в библиотеката. Предлага се предприемане на мерки за подобряване на дейността и постигане на по-висока ефективност.

В статията *Ролята на управлението на човешките ресурси за организационната култура в библиотеките* авторката обосновава тезата, че успехът на процесите на трансформация, бъдещото място на библиотеките, тяхното пълноценно и ефективно функциониране в информационното общество са зависими от кадровото осигуряване. Работата със служителите в библиотеката за изграждане на организационно поведение, основано на правилно комуникиране и организационна култура, е много важна. Обобщава ролята на управлението на човешките ресурси и определя професионалното развитие на библиотечния персонал като най-важна задача. В *Съвременното управление на човешките ресурси и неговата роля за ефективността на библиотечната организация* е направен обстоен преглед на документи и концепции, които формират ефективни стратегии за съвременно управление на персонала в библиотеките. Посочват се дейностите по УЧР, въздействието на някои подходи върху ефективността на библиотечната организация, значението на разработвани програми за развитие на персонала, тяхното финансово и административно гарантиране. В *Какво мислят за кариерата в библиотека успешите хора (резултати от задочни интервюта)* професионалните знания се определят като основен фактор за кариерата, на базата на проведени интервюта със седем директори на библиотеки – регионални, университетски и общинска. Статията набелязва и насоки за нови изследвания, които да съпоставят кариерното развитие в библиотеките със съвременните практики.

В *Акценти в развитието на библиотечната организация и на библиотечния персонал в контекста на информационното общество* авторката обосновава тезата, че промяната на библиотечния труд, предизвикана от информационното общество, намира отражение върху характеристиките на работните места в съвременната библиотека, внася нови елементи и различно съдържание в длъжностните характеристики. Технологичните промени изискват

преобразования в организационната структура и библиотечната технология. Те от своя страна въвеждат нови подходи в кадровата политика, свързани и с разнообразие от възможности за професионално развитие и кариерни пътеки за библиотечния персонал.

Проблеми на образованието по библиотечно-информационни науки

Статията *Мястото на „Теренна практика 2“ (ТП2) в модерното образование по специалност „Библиотечно-информационни науки“ (БИН). Резултати, опит, перспективи* представя мястото на новата дисциплина Теренна практика 2 в учебния план на Катедра „Библиотекознание, научна информация и културна политика“. Целите на дисциплината са да се поставят студентите в реална среда, където да приложат придобитите знания, да овладеят нови знания и практически умения за работа в културните институции. Направеното анкетно проучване сред студентите обогатява и допълва впечатленията от постигнатото; дава насоки за внасяне на корекции, които да допринесат за по-добри резултати.

Статията *„Дигитализация на културното наследство“ в контекста на модерното образование по библиотечно-информационни науки. Идеи и практики в Софийския университет“* Св. Климент Охридски /в съавт./ разглежда настоящата структура на образованието по дигитализация на културното наследство (ДКН), което се провежда в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ - катедрата БИНКП. Представени са курсовете в бакалавърските и магистърски програми, идеите и принципите, заложили във формите на преподаване. Изтъкнато е значението на задълбочаващата се връзка между теоретичната подготовка на студентите и практическите им познания и умения. Очертани са перспективите на образователната програма и стратегическите цели, които си поставя. Проследена е и дейността на създадените към отделни факултети и катедри дигитални центрове и ресурсни бази и тяхното използване в учебната, изследователската и проектната дейност.

Статията с малки промени и допълнения е публикувана и на руски език - *Обучение по оцифровка на документи в рамките на библиотечно-информационното образование в България и в контекста на съвременните европейски изисквания (Идеи и практики в Софийския университет Св. Климент Охридски)*.

Дигитализация на културното наследство

Интересно и любопитно за виното – в дигитални текстове и образи от света и България /в съавт./

Статията представя разнообразието от видове документи и тематични сюжети, посветени на виното, които са събрани в дигитални портали и колекции и преди всичко в Световната дигитална библиотека и Европеана. Включени са регионални и национални дигитални библиотеки, от чиито колекции са подбрани интересни изображения, допълващи показаното многообразие. Направеното проучване поставя акцент върху огромното разнообразие от теми, сфери на дейност, области на обществения живот и на отделния човек, свързани с виното. Целта е да се разкрие по интригуващ начин богатото присъствие на темата за виното в дигиталния свят. Отражено е и българското участие чрез разнообразието от дигитализирани документи в колекциите на български библиотеки и чрез участието им в Европеана.

Основни научни, научно-приложни и учебни приноси

Най-важните приноси на публикациите на д-р Ели Попова, предложени за участие в конкурса, са свързани със съвременния подход към развитието на библиотеките, който тя прилага, насочване вниманието към проблеми, от които зависи в голяма степен тяхната ефективност, предлагане на решения. Това се отнася за всички теми, обект на нейните изследвания:

- Поставяйки библиотеката в съвременна социална рамка - икономиката на услугите, Е. Попова обвързва навлизането на технологиите в библиотечното обслужване с промяната на мярката за ефективност на библиотеката.
- Задоволяването на информационните потребности винаги е била основна социална функция на библиотеките. Днес осигуряването на достъп до информацията, което се реализира чрез предлагането на услуги, е важно повече от всякога. Свидетели сме на ново разбиране за важността на сферата на услугите, в това число и на библиотечните, качеството на които се схваща като индикатор за качеството на живот. Обслужването е и една от най-засегнатите от социалните и технологични промени библиотечни функции, така че разработването на тематиката от тази гледна точка е особено актуална.
- Възприемането и теоретичното осмисляне на същността на съвременната библиотека като организация. Този подход

разкрива връзката между организация, култура и развитие на персонала, тъй като при всяка промяна на организационната структура се засяга статуса на хората. Тя може да спомогне или възпрепятства професионалното и кариерното развитие .

- Признаването на кариерното развитие като важен фактор за ефективността на библиотеката и мотивиращ фактор за библиотечния персонал
- осигуряване на учебно съдържание по преподаваната дисциплина „Потребители и ползване”и участие в преподаването на нови дисциплини в специалност „библиотечно-информационни науки”

Препоръки

Препоръчвам съобразяване с направените бележки, отнасящи се до учебното помагало „Потребители и ползване на библиотеките”, посочени по-горе.

Заклучение

Като имам предвид цялостната научна, научно-приложна и учебна дейност на кандидата, препоръчвам на членовете на Научното жури за конкурса да гласуват положително за избирането на гл.ас.д-р Ели Попова за „доцент” по професионално направление направление 3.5. Обществени комуникации и информационни науки /Книгознание, библиотекознание, библиография -Потребители и ползване на библиотеките/

19.06.2018

доц.д-р Елена Янакиева